

Islænderfærder til Hest over Vatna-Jökull

i ældre Tider.

Ved

Kaptajn Daniel Bruun.

Kaptajn J. P. Kochs Ridt over Vatna-Jökull sidste Sommer, hvilket jo var Indledningen til hans projekterede Færd over Grønlands Indlandsis¹⁾, viser, at energiske Folk i forholdsvis kort Tid er i Stand til at krydse Jøklen med Heste, hvorved de gamle Sagn, som endnu lever, om Islændernes regelmæssige Færden over denne Jøkel, og hvis Rigtighed man hidtil nærmest havde tvivlet om, bliver mere troværdige.

Under min Rejse til Vatna-Jökulls Nordrand i 1901²⁾ og gennem Skaptafells Syslerne i 1902³⁾ søgte jeg at finde ud af, hvorvidt der var Sandsynlighed for, at de gamle Beretninger kunde være sande. Jeg foretog saaledes førstknævnte Aar et flere Timers Ridt paa Jøklen Syd for Snæfell (»h« paa Kortet), ligesom jeg i sidstnævnte Aar besteg Jøkelranden fra Syd (ved »g« paa Kortet), paa et Sted, hvor Nedstigningen af Folk, der kom over Jøklen, mentes at have fundet Sted. Endvidere indsamledes forskellige Oplysninger, som stod i Forbindelse med slige Jøkelpassager, i andre af Sydlandets Egne. Senere konfererede jeg med Kaptajn Koch, som i 1903 og 1904 havde opmaalt store Partier af Jøklen sydlig Del, sidstnævnte Aar bl. a. ledsaget af døv. Premierløjtnant (nuv. Kapt.) F. Buchwaldt⁴⁾.

Under disse Maalinger benyttedes en Hest som Trækdyr for en Slæde. Det var saaledes i 1912 ikke første Gang, at Koch anvendte et saadant Dyr paa Vatna-Jökull.

I 1908 nærmede jeg mig atter Nordranden af Vatna-Jökull for at rekognoscere Strækningen mellem

¹⁾ Den danske Ekspedition til Dronning Louises Land og tværs over Nordgrønlands Indlandsis 1912—1913 under Ledelse af Kapt. J. P. Koch — Rejsen tværs over Island Juni 1912 (»Geogr. Tidsskr.«, 21. Bd.)

²⁾ Ved Vatna-Jökulls Nordrand (»Geogr. Tidsskr.«, 16. Bd. og Særtryk).

³⁾ Gennem afsides Egne paa Island (i »Tidsskrift for Landøkonomi« 1903 og Særtryk).

⁴⁾ J. P. Koch: Fra Generalstabens topografiske Afdelings Virksomhed paa Island (»Geogr. Tidsskr.«, 18. Bd.)

denne og Gaarden Mödrudalur »paa Fjældene«, hvilken Strækning, som vi skal erfare, menes at have været benyttet af Jøkelfarerne i gamle Dage.

Kun tre Gange i vore Dage vides Vatna-Jökull at være krydset, nemlig af Englænderen, Lord W. L. Watts¹⁾, som efter to forgæves Forsøg (1871 og 1874) i 1875 gik over samme fra Núpstaðir i S. til Kistufell (Kortets »a—b«), som træder mærket frem i Jøkelranden mod Nord. Han ledsagedes af 5 Islændere, og de medførte Slæder. Under Jøkelfærden, som strakte sig over godt 60 km., og som varede 12 Dage (fra 25. Juni), havde de mange Besværligheder. De passerede iøvrigt et fritstaaende Fjældparti Mount Poul, opkaldt efter en islandsk Ledsager. Da de naaede den nordlige Jøkelrand, var deres Besværligheder langt fra til Ende. De søgte nu til beboede Steder og naaede endelig Gaarden Grímsstaðir i Norder Mule Sysse, Øst for Jökulsá á Fjöllum og N. f. Mödrudal — efter ialt 16 Dages Rejse. Strækningen mellem Núpstaðir og Grímsstaðir er c. 200 km. og Afstanden mellem denne Gaard og Jøkelranden er over 100 km.

I 1904 blev Jøklen paany krydset. Denne Gang af Skotterne L. S. Muir og J. H. Wigner²⁾, hvilke tog deres Udgangspunkt ved Jøklen nordøstlige Del, Brúar-Jökull (»h«).

Deres Ophold paa Jøklen varede ialt 22 Dage (11. Aug.—13. Septbr.), og den største Del af Rejsen foretages paa Ski, idet de hver trak en lille Slæde.

De gik i Syd-sydvest og naaede Esjufjöll (»e«) nær Jøkelranden, hvorfra de gik i Vest paa

¹⁾ William Lord Watts: Across the Vatna Jökull (London 1876): Rejsen er beskrevet i en Artikel af V. Petersen: To Rejser i det indre Island (»Geogr. Tidsskrift«, 1. Bd., S. 129 o. fl.)

²⁾ Efter kort Uddrag i »La Géographie«, X, S. 314, hvor der henvises til: »The Scottish Geographical Magazine XX Nr. 11, November 1904 samt »Alpine Journal« 1905, S. 436—448.

Isen til Søen Grænalón, som paa de to Sider er omgivet af Jöklen. Paa Grund af daarligt Vejr, Snestorm o. l. maatte de tilbringe en Uge i en Grotte ved Foden af en udslykt Vulkan.

Nogle Kilometer Vest derfor lykkedes det dem at komme ned af Gletsjeren — aabenbart i Nærheden af det Sted, hvor Watts besteg samme (»a«). De havde ialt tilbagelagt 128 Kilometer paa Jöklen. Af de 22 Dage, Færden varede, havde de 13 været anvendte til Strækningen mellem Udgangspunktet og Søen.

Tredje Gang, Vatna-Jökull! blev krydset i ny Tid — denne Gang fra Nord til Syd og tilbage — var altsaa i 1912 af Koch. Han besteg den 19. Juni Jöklen Øst for Kverkfjöll (»f«) og førte sine Heste den 65 km. lange Vej til Esjuvfjöll, hvor han ankom den 21. Efter godt et Døgn's Ophold gik han tilbage samme Vej, idet han i 18 Timer krydsede hele Jöklen. Det var en glimrende Bedrift, som tilfulde godtgjorde, at Jökelpassager forholdsvis let lader sig foretage, endog med Heste, naar Forholdene er gode. Ja Koch udtalte endog, at efter hans Mening maatte man i August Maaned, naar Snesmeltningen var forbi, kunne foretage Riddet paa den halve Tid.

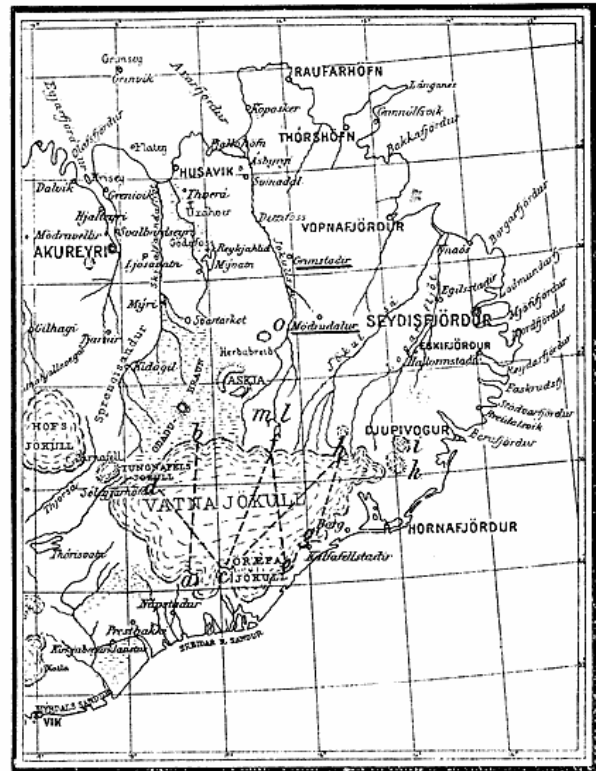
Det skal iøvrigt bemærkes, at Professor Th. Thoroddsen, som har saa overordentlig store Fortjenester af Islands-Udforskningen, i 1884 udforskede Vatna-Jökulls Nordrand¹⁾.

Efter Jökulfærden besteg Koch Kverkfjöll og var saa heldig som første Mand at naa op til de rygende Solfatarer i Toppen af samme.

Det fremgaar iøvrigt af en Artikel i Bladet »Isafold«, dateret 26. September 1912, af Dr. M. Trautz, Professor i Kemi ved Universitetet i Heidelberg, at han den 10. September 1910 sammen med Islænderen Tómas Snorrason var et Stykke oppe paa Kverkfjöll. I 1912 besøgte han paany disse Egne, ledsaget af den bekendte Ögmundur Sigurðsson (Thoroddsens gamle Følgemand, nu Realskolebestyrer i Havnefjord) og den unge Følgemand Stefán Stefánsson. De var atter paa Kverkfjöll; men det ses dog ikke, at de har besøgt Solfatarerne.

Disse Vandringer — for ikke at tale om Generalstabens Opmaalinger af Sydranden — har givet meget interessante Oplysninger om den vældige Ismark paa 8500 Kvadrat Kilometer, hvis

¹⁾ Th. Thoroddsen: Sandørkener og Vulkaner paa Islands Højland (»Geogr. Tidsskr.«, 18. Bd.).

Ruter over Vatna-Jökull.

a Jökleranden N. f. Núpstaðir, b Kistufell, c Skaptarell, d Jöklen S. for Vonarskarð, e Esjuvfjöll, f Kverkfjöll, g Staðardalur, h Snæfell og S. derfor Brúar-Jökull, i Þrándar-Jökull, k Hofsjökull, l Fagradalur, m Hvannalindir, o Ferjufjall.

Angaaende Detailler henvises til Kortet i »Geogr. Tidsskr.« 21. Bind, Side 257, hvor Kapt. Kochs Rute er indlagt paa mit Kort over Island.

højeste Punkt Örfæfa-Jökull (2120 m) ligger længst mod Syd, nærmest Kysten. Iøvrigt danner Jöklen en stor Kuppel, der skraaner mod Nord.

Islænderne selv betræder nu saa at sige næsten aldrig Jöklen, og de kender kun meget lidt til den. Paa deres Søgning efter Faar i September Maaned kommer de af og til i Nærheden af Jökleranden, men det er kun en Undtagelse, naar de betræder Isdækket. De har intet der at gøre, og Interessen for at skaffe sig at vide, hvordan der ser ud oppe i den evige Is, overlader de gerne fremmede.

Men det har ikke altid været saaledes. Der var en Gang, da de selv — saa vidt man kan se endog ret jævnlige — benyttede Jökeldækket som Vej mellem Nord- og Syd-Landet.

I Fortiden, da Kysterne endnu ikke blev he-

sejlede regelmæssigt, var Forbindelsen mellem de enkelte Landsdele vanskelig, og Beboerne maatte ofte til Hest tilbagelægge store Strækninger ad besværlige Veje for at naa frem fra Sted til andet. Mellem Nord- og Syd-Landet benyttede man saaledes de brede Pas mellem Jøklerne: a) gennem Kaldidalur, b) over Kjölur og c) over Sprengisandur.

Disse Passager, hvilke jeg alle har rekognosceret og tildels beskrevet her i Tidsskriftet¹⁾, er nu for en stor Del bleven afmærket med Varder, saa at det er let at finde Vej over Ubygderne i Højlandet paa det to-tre Dages Ridt mellem behøvede Steder.

Men Islænderne tog ogsaa i gamle Dage — og tager en sjælden Gang endnu — deres Tilflugt til selve Jøklerne for at benytte dem som Færdselsveje.

Over de højt liggende Jøkler paa Islands Nordvestland: Glámu-Jökull og Dránga-Jökull gik Rideveje, der undlagelsesvis endnu benyttes. Noget lignende var Tilfældet over de smaa Jøkler paa Sydlandet: Þrándar-Jökull (»i«) og Hofsjökull (»k«).

Over Randen af Vatna-Jökulls sydlige Udløbere: Skeiðarár-Jökull og Breiðamerkur-Jökull gaar endnu i vore Dage Postvejen, naar de fra Jøklerne kommende Elve er for opsvulmede til, at man kan ride over dem.

De længste og farligste Jøkelpassager fandt dog aabenbart Sted over Vatna-Jökull's vældige Kuppel.

Ruter fra Skaptafell til Vatna-Jökulls Nordrand.

Lægen Sveinn Pálsson omtaler fra Slutningen af det 18. Aarhundrede en Tradition, — hvilken iøvrigt endnu holder sig om, at der i gamle Dage var Vej over Vatna-Jökull fra Skaptafell i Óræfa-Bygden (»c«) til Mödrudal paa Fjældene i Norder Mule SysseL Herom hedder det²⁾:

¹⁾ Jvf. a) Gjennem affolkede Bygder paa Islands indre Højland (»Geogr. Tidsskr.«, 14. Bd.), b) Sprengisandur og Egnene mellem Hofsjökull og Vatna-Jökull (»Geogr. Tidsskr.«, 16. Bd.), endvidere i c): Iceland Routes over the highlands-Sprengisandur and Kjalvegur published by the aid of the Icelandic Government (1907).

²⁾ »Forsøg til en fysisk, geographisk og historisk Beskrivelse over de islandske Isbjærge i Anledning af en Rejse til de fornemste deraf i Aarene 1792 til 1794« i Artiklen: »Islændingen Sveinn Pálssons Beskrivelse af islandske Vulkaner og Bræer, meddelte af Amund Helland« (»Den norske Turistforenings Aarbog« for 1882).

»Morsár-Jökull nedskyder i den saakaldte Morsárdal norden for Skaptafell og har sit Udspring paa det Sted, Óræfajöklen egentlig gaar over i Klofa Jökull (Vatna-Jökull), mellem Fjældhukkerne i Midfell paa nordre og Skarðatindar paa søndre Side: her formodes at have i gamle Dage ligget en Vej eller Samkvem mellem Skaptafell og Mödrudal, da det hedder i en gammel Tradition: at Hyrden paa Mödrudal ejer fri Seng i Skaptafells Skaule (Skaale), og hin fra Skaptafell ligeledes i Mödrudals Skaule. Man har dog i nyere Tider fundet Levninger af en med Grønsvær lagt Vej eller Ensti over en stejlt hældende Klippe i Midfallet samt en Hestesko og 2 Hestebyrder af hugget Birkeskov fortorret, i Nærheden af dette Sted. Ned fra samme Gletsjer falder Mosaaen, der straks forenes med Skeiðará.«

Denne Tradition om en Forbindelse mellem Mödrudal og Skaptafell bestyrkes, siger Kälund: »i høj Grad ved en Maaldage fra Biskop Gisle Jonssons Tid (1558—87). Her anføres nemlig (A. M. 261, Fol. i Maaldagen for Mödrudal «á Fjalli»), at Kirken har Ret til »XII trogsöðla högg (»: 12 Hestebyrder Skovhugst) i Skaptafellsskov.

Ligeledes meddeler Uddraget af Jordebogen fra 1797 og følgende Aar, at Gaarden Skaptafell havde Græsningensret for 14 Heste paa Mödrudals Hede i Sommertiden; men som rigtignok aldrig benyttedes paa Grund af Jøklerne.«

Dette kan ikke forstås anderledes, end at Adgangen til Jöklen i Slutningen af det 18. Aarhundrede var bleven ødelagte ved Isens Fremadskriden.

At en saadan Forbindelse mellem fjærnt liggende Gaarde som Mödrudal og Skaptafell, der i lige Linie har en indbyrdes Afstand af c. 150 km., i sin Tid har fundet Sted, finder sin naturlige Forklaring i de stedlige Forhold.

Mödrudal er en af de højest beliggende Gaarde paa Island, 469 m. o. H. Dens Middeltemperatur er kun $\div 0,8^{\circ}$ C., og der findes ikke Skov i vid Omkres. Derimod er Fjældene vel egnede til Faareavl. Intet Steds i Landet bliver Faarene federe end her; men Pasningen fordrer haardføre Mænd og dygtige Hyrder, som er vante til i al Slags Vejr at færdes ude, og som i særlig Grad maatte være egnede til at færdes over Jøklerne. Syd for Mödrudal ned til Vatna-Jöklen er Fjældvidder, hvor der vel nu ikke findes særlig gode Sommergræs-gange, men hvor der i Fortiden var bedre Forhold end nu. Her var og er endnu vidtstrakte Omraader, hvor Lam og Plage i Sommeren driver om, og her kunde man med Lethed modtage ogsaa fremmede Heste til Græsning.

Skaptafell er den nordligste Gaardgruppe i Óræfi (Øræve : Ørkenbygden). Den ligger paa smukke, græsklædte Skrænter ved den berygtede Jøkelelv Skeiðará, som har foraarsaget saa megen Skade paa det flade Land indenfor Skeiðarár-

Jökull, en Arm af Vatna-Jökull. Oven for Gaarden hæver sig Randfjælde, der skærmer den mod Isstrømmene fra Vatna-Jökull og dens sydlige Udløber, den høje Öræfa-Jökull. Fra Gaarden skyder Morsaadalen (Morsárdalur) sig ind i Fjældene. Den har smukke Skove af Birk, som endnu den Dag i Dag afgiver Ved til Beboerne. Selv om Stammerne

Fra Udkanten af Birkeskoven ved Skaptafell.
Skeiðarársandur i Baggrunden.

ikke er ret store, er dog baade disse og Kvistene af stor Betydning for Befolkningen, som lever afskaaret fra Omverdenen ved farlige Jøkeelve: Skeiðará mod Vest og Jökulsá paa Bredemarksanden (Breiðamerkursandur) mod Øst. Transport af Varer og Tømmer over disse Elve er altid en vanskelig Sag.

Samtidig med at Gaardene i Öræve har Fordel af Skovene, har de en Mangel, idet de kun har yderst indskrænkede Fjældgræsgange til Benyttelse for Lam, Ungkvæg og Heste i Sommertiden. De store Vidder, som i andre Egne af Landet

staar til Raadighed for Beboerne, kendes ikke her. Det vil saaledes ses, at samtidig med at Öræve trænger til Sommergræsning, mangler Mödrudal Skove og Krat. En Udveksling af slige Fornødenheder var derfor naturlig. Og der er intet som helst forunderligt i, at selv saa fjærne Gaarde som de to nævnte er traadt i Forbindelse for at afhjælpe Ulemperne og Manglerne — navnlig i en Periode, da Op- og Nedstigningsforholdene paa Jöklen var bedre end nu.

Gennem Morsaadalen gik, i Følge Traditionen, den gamle Passage til og fra Skaptafell. Jeg har ikke selv besøgt denne Dals Indre; men Kapt. Koch har i 1906 herom meddelt mig følgende:

»Nu er det praktisk talt umuligt at komme op paa Jöklen fra Morsárdalur selv med løs Hest. Efter Sigende (Thorsteinn Guðmundsson, Skaptafell) antages det, at Opstigningen foregik gennem en lille Sidedal paa Morsárdalurs Sydside — Birkidalur — som har sit Navn fra, at man skal have fundet en Klyf Birkeris (Nordlændingene skovede i Skaptafell). I Birkidalur findes den Dag i Dag tydelige Spor, som ser ud til at være dannede af Heste; dog tør Islænderen, som har set Sporene, ikke bestemt indestaa for, at de ikke kan være dannede af Faar. Adgangen til Birkidalur er nu lukket for Heste, fordi den utilgængelige Morsárjökull har skudt sig langt ned forbi den.«

Det fremgaar i det hele taget af mange Forhold, at Jöklen har skudt sig frem paa flere Steder, hvilket kan have været en medvirkende Aarsag til, at Færdslerne over samme blev indstillede, da man ikke kunde komme op og ned ad de tidligere kendte Adgange.

Koch skriver endvidere:

»Snesmeltningen paa Jöklen er næppe begyndt før i Slutningen af Maj. I Begyndelsen af Maj 1904 laa Sneen endnu overalt paa selve Skredjöklen Skeiðarár-Jökull. Sneen er i det hele taget i Forsommeren af en saa løs Art, at Jöklen om Dagen vanskelig kan befares med Heste. Derimod kan man om Natten efter en skyfri Dag faa ganske fortrinligt Føre, saa selv tungtlæssede Heste vel kunne trave. Det er dog kun sjældent, at et saa godt Føre holder sig mere end 5-8 Timer. Efter min Erfaring i 1904 (42 Dages Ophold paa Jöklen) vil man almindeligvis ikke kunne paaregne at gøre større Dagsmarcher til Hest paa Jöklen om Foraaret og Forsommeren end 3 Mil. — Det er imidlertid givet, at Forholdene for 300 Aar siden var gunstigere; navnlig er det vel rimeligt, at man den Gang var over Vanskelighederne, naar Jöklen var passeret, hvad der langt fra kan siges at være Tilfældet nu. Ganske anderledes stiller Sagen sig i August og September. Da er forrige Vinters Sne smeltet sammen og er bleven grovkornet Firnsne, som Hestene ikke synker ned i. Paa denne Aarstid vilde man, hvis ikke Snestorme lægger Hindringer i Vejen, kunne ride tværs over Jöklen paa en Dag fra Morsárdalur til Kverkfjöll og den næste Dag naa Mödrudalur.«

Öræfa-Jökull, set fra Vest.
Skeiðarársandur i Forgrunden.

At Jöklen allerede kan befares i Juni Maaned, beviste Koch jo i 1912. Efter denne hans lykkeligt tilendebragte Jøkelrejse kan der næppe være Tvivl om Rigtigheden af de gamle Beretninger — i alle Tilfælde i Hovedsagen, hvilket Koch ogsaa udtrykkelig bemærker i sin Beretning.

Meget tyder iøvrigt paa, at det var om Efteraaret, at Jöklen blev passeret af Hestekaravanerne med Birkeris. Skovningen af Ris og Træ foregaar som Regel efter Høbjærgningen, altsaa i Eftersommeren, og Hestene, som gik paa Mödrudals Hede, blev vel ogsaa hentede hjem ved denne Tid. Om de i Forsommeren er bleven bragte Nord paa tværs over Jöklen, eller om de er bleven førte en længere Vej Øst om, langs Randen af samme, faar staa hen.

Afstanden over Jöklen fra Skaptafell til Kverkfjöll (»c«-»f«) er 65 km. Traditionen siger, at det tog 13 Timer at tilbagelægge denne Strækning — (Opstigningen vel fraregnet?)

For at rekognoscere Strækningen mellem Vatna-Jökulls Nordrand og Mödrudalur

Udsigt fra Fjældene Øst for Mödrudalur
imod Vest. (Skitse af Daniel Bruun).

- 1 Gaarden Mödrudalur, 2 Herðubreið, 3 Herðubreiðartögl.
- 4 Herðubreiðarfjall, 5 Dýngjufjöll, 6 Ferjufjall,
- 7 Smaafjælde Øst for Kreppa.

foretog jeg den 24.—25. Juni 1908, ledsaget af Bonden paa sidstnævnte Gaard, Stefán Einarsson, og dennes Søn et Ridt Syd paa fra Mödrudal.

Allerede herfra kan man se Røg hæve sig fra Solfatarerne i Toppen af Kverkfjöll, ligesom Fjældene i den østlige og sydøstlige Del af Ódáðahraun ojnæs. Især er Herðubreið's smukke Top (1600 m. o. H.), der hæver sig V. for Jökulsá, dominerende; men ogsaa en Mængde andre Fjælde som Herðubreiðarfjall, Herðubreiðartögl, Kollóltadýngja, Dýngjufjöll o. s. v. synlige. I Højde med Nordenden af Herðubreið forener Kreppa og Jökulsá sig, og her var aabenbart i fordums Dage Færgesforbindelse, som benyttedes af Folk, der ikke skyede et Ridt gennem Ódáðahrauns Lavamarker til Egnen mod Vest og Nordvest. Her ligger, Sydvest for Mödrudal og paa den vestlige Side af Jökulsá et Fjæld, som benævnes Ferju-

Udsigt mod Vatna-Jökulls Rand fra Egnen N. for
Fagridalur. (Skitse af Daniel Bruun).

- 1 Fagradalsfjall, hvis Ryg krones af Gæsadalsknjúkur, 2 Fagridalur, 3 Kreppa, 4 Kverkfjöll, 5 Kistufell, 6 Vatna-Jökull.

fjall (»o«) til Minde herom. Nu er Kreppa som Regel impassabel paa hele sin Længde; dog kan man undertiden langt mod Syd komme over den paa Vad (»m«) et Stykke N. for Jöklen (herom nedenfor).

Efter 4 Timers hurtigt Ridt naaede vi en lille Sø, Arnardalsvatn, ved et Par kegleformede smaa Fjælde, som ses viden om. Søen staaer i Forbindelse med Arnardalsá, der atter flyder i Jökulsá. Paa et lille Næs i Søen ses Tomter af en Gaard, der forlængst er lagt øde, et Eksempel blandt mange andre paa det indre Højlands Affolkning. Nu er der her i Jorden nedgravet et Sæluhus¹⁾, som benyttes af Hyrderne paa Fjældgangene om Efteraaret. Vi red videre S. paa langs Bakkerne og Højderne Ø. for Kreppa. Jordsmonnet er her oversaaet med et tykt Lag vulkansk Aske, som skriver sig fra Udbrudet i Askja i 1875, under hvilket Vinden bar Asken denne Vej.

¹⁾ En Hytte af Sten og Jord, hvori Rejsende kan overnatte.

Efter endnu 4 Timers Ridt naaede vi et Græssted, Fagridalur, ved en Bredning eller lille Sø, som berøres af Kreppa, der her slaar en Bue mod Ø. (»l«) for straks efter at flyde videre mod N. Det karakteristiske Fjældparti, Fagradalsfjall, hvis Ryg krones af nogle Knuder, Gæsadalshnjúkur, hvilke ses fra Möðrudal, ligger umiddelbart S. for Græsstedet. Fra dette Fjæld, som paa ældre Kort ligger alt for langt mod N. og tilmed fejlagtig V. for Kreppa, er der en herlig og overordentlig vid Udsigt over Nordranden af Jöklen, til hvilken der endnu er 3—4 Timers Ridt. Kverkfjöll hæver sig højt over Randen, og i Vest ser man lige til Kistufell, der ogsaa ligger i Randen. Størstedelen af Ódáðahrauns sydlige Del ligger for Beskueren med Græsstedet Hvannalindir lige S. V. for Fagradalsfjall. Vender vi os mod Vest, ser vi Snæfells Spids hæve sig.

Det var i det hele taget de Land-Omraader, hvor Kildefloderne til Jökulsá i Axarfirði og Jökulsá á Brú udspringer, som laa for os. De er endnu en af de mindst kendte Dele af Island, og fortjener en nøjere Undersøgelse end den, en illsom Rekognoscering kunde tillade. Saa meget fremgaar dog af, hvad der kunde iagttages, at der ikke fandtes alvorlige Hindringer for Færdslen mellem Jøkelranden og Möðrudal, hvilken Strækning man kunde passere paa c. 12 Timer.

Op- og Nedstigningen paa denne Del af Vatna-Jöklen (Brúar-Jökull) kan heller ikke frembyde væsentlige Hindringer. Koch kom i 1912 uden større Vanskeligheder op og ned Øst for Kverkfjöll, og det samme gjorde jeg i 1901 S. f. Snæfell. Paa Strækningen mellem disse to Punkter har Jöklen et jævnt Udseende. Den er imidlertid her i vore Dage skredet meget betydeligt frem, navnlig efter et »Jökelløb« i 1890, hvorom jeg hørte Tale i 1901.

Paa Vejen til og fra Jöklen maatte Græsstederne Hvannalindir og Fagridalur, henholdsvis V. og Ø. for Kreppa være af den største Betydning. Mellem dem er Kreppa nogle Gange bleven passeret paa Vadested, senest i 1912 af Dr. Trautz' Følgemand. Vadestedet ligger paa den saakaldte Vatna-Jøkelsvej, som fra Sprengsandsvejen fører langs Nordranden af Vatna-Jökull mod Øst, en Vej, som efter nogle Angivelser allerede opdagedes i 1618, efter andre først af Pjetur Brynjólfsson i 1794, og som senere er passeret nogle enkelte Gange; men troligt er det, at ogsaa den har været kendt i endnu ældre Tid. Denne

Vej skar altsaa Ruten mellem Skaptafell og Möðrudal ved de to nævnte Græssteder, hvor man kunde gøre Holdt og skaffe Hestene Græs, forinden den videre Rejse tilraadedes.

Fra Fagridalur mod N. til Möðrudalur er som sagt 8 Timers Ridt og fra Fagridalur mod nordøst til Brú i Jøkeldalen lige saa langt. Vi red denne sidste Vej gennem Laugavalladalur, hvor der findes varme Kilder.

Arne Magnusson giver i sin *Chorographia islandica*¹⁾ forskellige Oplysninger om Islænderfærder fra Nordlandet til Egnen Syd for Vatna-Jökull, hvorom vi nedenfor skal høre nærmere. Han omtaler ogsaa Ruten mellem Skaptafell i Öræfi og Möðrudalur, hvilken, han siger, udgjorde én Dagsrejse. Saa hurtig kunde man dog næppe paaregne at tilbagelægge denne Strækning.

Afstanden mellem Möðrudal og Jøkelranden Ø. for Kverkfjöll er ca. 70 km., og derfra over Jöklen til Morsárdalur i Skaptafell noget mindre; selv om man nu kunde ride med god Fart, maatte der dog medgaa over et Døgn. Men hvis det kun drejede sig om Afstanden fra Egnen ved Fagridalur, hvorfra maaske de foran omtalte Heste skulde hentes hjem, til Skaptafell, kunde et Døgn maaske nok have sin Rigtighed.

Gik man, kommende Syd fra, til Græsstedet ved Hvannalindir, maatte man regne lidt længere Tid for at naa Gaarden Möðrudalur, da man i saa Tilfælde enten skulde bruge Vadested over Kreppa i Nærheden af Fagridalur, eller man maatte over Jökulsá søge op til Egnen ved Herðubreið, hvor man iøvrigt vilde træffe Græsstedet Herubreiðarlindir — for siden at gaa paa Færge over Jökulsá. Det fremgaar iøvrigt af Trautz' oven omtalte korte Beretning fra ifjor, at han paa Vej til Hvannalindir fra N. gik langs Vestsiden af Kreppa, efter at have krysset Jökulsá paa Vadested i Højde med Herðubreið.

Vi skal nu kortelig omtale et Par andre Jøkelveje, som udgik fra Skaptafell: Arne Magnussen beretter om en ældre Forbindelse mellem Öræfa og Fljótisdalsherred (i Norder og Sønder Mule Sysler). En saadan Rute (»c—h«) maatte ogsaa udgaa fra Skaptafell gennem Morsárdalur og antagelig forlade Jöklen ved Snæfellsháls (c. 75 km. fra Skaptafell), S. for Snæfell. Her findes et Græssted ved Jökulkvísl, et af Tilløbene til Jö-

¹⁾ Jvnt. Kålund: »Island« II, Side 289—290. Anmærkingen.

kulsá á Þrú. Derfra kunde man N. om Snæfell gaa ned i Fljótsdalur langs Jökulsá'en, som siden flyder gennem Indsøen Lagarfljót.

Samme Forfatter fortæller endvidere, at Bonden paa Skaptafell skal have drevet en anden Gaard i Bárðardalur (i Sønder Tingø Syssel), til hvis Kirkemesse han kunde komme tidnok hjemme fra Skaptafell, tilmed bærende en Kone paa Ryggen (Rute »c—d« og videre). Det er selvfølgelig en Overdrivelse; men der kan meget vel ligge noget sandt til Grund for Traditionen. Ikke blot i det Indre af Bárðardalur helt ned til Kiðagil, vest for Elven Skjálfandafljót, men ogsaa øst for Fljótet laa der Gaarde, som forlængst er lagt øde. Odáðahrauns vestlige Del har ogsaa haft Strøg, hvor der var bebygget. Jeg udgravede saaledes i 1897 en Tomt S. Ø. for Svartárkot ved Hrauntunga¹⁾, og Tyskeren Heinrich Erkes fandt i 1910 Gaardruiner sydvestlige endnu paa det Sted, hvor Sandmúlaá munder ud i Skjálfandafljót²⁾.

Ruten gik formentlig først ned i Vonarskarð (»d«), hvor Thoroddsen³⁾ fandt et, ganske vist tarveligt, Græssted, Gæsavötn, foruden andre lignende længere nord derfor, alle ved Tilløbene til Skjálfandafljót. Her kunde man bede, forinden den videre Rejse til Bárðardalur fastsattes. Fra Skaptafell til Vonarskarð er ca. 70 km.

Ruter fra Sydsvejten m. N. over Vatna-Jökulls Østparti.

Neden for Vatna-Jökulls Randfjæld mod Syd-øst ligger Sydsvejten, et smalt Kystland, der gennemstrømmes af stride Jøkeelve, hvilke falder i store Laguner, idet smalle Udløb sætter disse i Forbindelse med Havet.

Fra denne Kyst dreves i gamle Dage et indbringende Vaarfiskeri, og lige til det 16. Aarhundrede kom der mange Folk fra Nordlandet for at fiske. Traditionen holder bestemt fast ved, at de kom ned over Jöklen fra Egnen ved Snæfell (»h«) for at opslaa deres Bolig i nogle Hytter eller Fiskerboder, som de havde indrettet sig i Egnen lige

¹⁾ Daniel Bruun: Gjennem affolkede Bygder paa Islands indre Højland (»Geogr. Tidsskrift«, 14. Bd.).

²⁾ Heinrich Erkes: Fra Islands Indre (»Geogr. Tidsskrift«, 18. Bd.).

³⁾ Th. Thoroddsen: »Lavaørkener og Vulkaner paa Islands Højland, IV. Den sydlige Del af Odáðahraun og Vatna-Jökulls Nordrand (»Geogr. Tidsskrift«, 18. Bd.).

Øst for Kálfafellstaðir (»g«). Her træder en Fjældryg, Hestgerðishnjúkur, ud mod Stranden. Gaarden Hestgerði ligger ved Foden af samme, og mod Vest udskyder Fjældryggen en lavere Ryg, Hestgerðiskambur. Over denne Ryg gaar Ridestien fra Hestgerði ind efter mod den nærliggende Gaard, Borgarhöfn. Naar man har passeret Kammen, kommer man ned paa et lille Slette-land nedenfor Randfjældene. Nærmest Kammen har denne Slette Navnet Kambstún, og her laa, i Følge Traditionen, nogle Søboder, i hvilke de Nordlændinger havde indrettet sig, som hvert Aar i Fisketiden kom igen — ned over Jöklen.

Der paavistes mig Tomten af en slig Søbod (sjóskáli eller verskáli), en Snæs Skridt lang og en Del smallere. Dens Vægge var opførte af Sten og Jordtørv, og den havde aabenbart haft to Rum, det ene længere og bredere end det andet.

Min Hjemmelsmand, en gammel Bonde, fortalte, at indtil for ikke længe siden havde der paa Stedet været endnu 3 lignende Søboder at se; men de var bleven dækkede ved Udskylning fra en lille Bæk. Ifølge Overleveringen havde der ialt været 18 saadanne Boder, svarende til 18 Baadbesætninger. Stedet var godt valgt. Det laa i Læ for de fremherskende Vinde, og dog saa nær Lonet, at man kun havde en halv Times Gang til det Sted, i sydøstlig Retning, hvor Fiskerne havde deres Tørreplads. Her ser man endnu Rester af et ældgammelt »Fiskegærde«, paa hvilket den fangede Fisk blev udbredt til Tørring, efter at den var skaaret op — paa lignende Vis som Islænderne plejer at gøre det i vore Dage, naar Fiskene ikke skal saltet. Flere lignende Fiskegærder har i ældre Tid været at se; men de er nu tilsandede.

Hinsides Lonet, i Nærheden af Hálsaós, havde Nordlændingerne deres staaende paa Stranden, og her har man ogsaa tidligere kunnet se Rester af Nøster eller Baadskur.

Udenfor Osen ligger de saakaldte Hálsasker, hvor der var en god Fiskeplads. Skærene gaar i skraa Retning ud fra Land, og i Læ af dem skal der tidligere have været en god Havn. Min Hjemmelsmand sagde, at man i Egnen var af den Anskuelse, at de fremmede Fiskeres Besøg table sig ved Slutningen af det 16. Aarhundrede, da henved 100 Fiskere paa én Dag druknede paa Havnen.

I en gammel Sognebeskrivelse udtales det, at Fiskeriet paa Sydlandet ophørte efter en Ulykke i Aaret 1575 (?), da 93 Fiskere omkom. Der

Öræfa-Jökull,
set fra Havet.

nævnes »Góuþrællinn« (26. Marts) som den Dag, da Ulykken skete. Dette stemmer jo godt overens med Traditionen.

Sig. Gunnarsson ved iøvrigt at berette¹⁾, at Folk fra Tingø og Øfjord Syssel i gamle Dage plejede at drage paa Fiskeri i Hornefjord (H. i videre Forstand). De drog fra Mývatn eller Mōðrudalur ned til Jöklen, saa Øst paa neden for Snæfellsháls (»h«), syd over Kollumúlshede, over Jökelsaa paa Nordlendingavað (som heraf hár sit Navn), saa til Hornefjord og Vest paa til Borgarhöfn. Her skal Eyfirðingabúðir, (∴ »Øfjordingernes Boder«; der aabenbart er det samme som Kambstún), minde om deres Ophold. Til almindelig Glæde druknede alle fremmede Gæster, der havde gjort sig forhadte ved slet Opsørsel, en Gang i en Nordenstorm, hvorefter disse Fiskefarer ophørte.

Ogsaa denne Tradition er, som vi ser, i god Overensstemmelse med de nys anførte; kun er der her Tale om Rejse langs Jökleranden og ikke over Jöklen selv; men begge Veje kan være benyttede, mer eller mindre, i forskellige Perioder og med Hensyntagen til Aarstid og Vejrlig.

Bemærkningen om Nordlændernes slette Opsørsel er ganske i Samklang med, hvad der endnu bevares i Traditionen.

Man fortalte mig saaledes i Sydsvejen, at de i Fisketiden levede et ikke blot farefuldt Liv paa Havet; men ogsaa et fornøjeligt og yderst muntret Liv, naar de opholdt sig paa Kambstún. Det var, menes der, mestendels unge Folk, som naar Fiskeriet ikke optog dem, forlystede sig paa mange Maader. De brødes (glimede) og spillede

¹⁾ Kálund: »Island«, II. Side 273. Anm.

Bold (Knattleik) og opfordrede Bygdfolkene til at kappes med sig; men de var ofte drengagtige i deres Optræden. Navnlig var de ifølge Traditionen: »slemme efter Kvinder«, og disse syntes ofte kun alt for godt om de raske, livlige unge Mænd, der kom til dem over Jöklen.

Endnu er i Sydsvejen bevaret et Ordsprog, som paa en slaaende Maade minder om det fornøjelige Liv, der førtes paa Fridage af de fremmede Fiskere:

»Kom þú í Kambstún ef þjer þykir langt.«

»Kom Du til Kambstun, om Du finder Tiden lang!« hedder det endnu den Dag i Dag.

Man bevarer stadig Mindet om de unge Galninges »Bedrifter«. Her er et Eksempel:

To af disse kaade og levelystne Nordlænderer havde væddet om, at de hver især, nøgne, skulde faa fal paa en bestemt Pige. Den ene attraaede Datteren af Bonden paa Skálafell, den anden Datteren af Bonden paa Borgarhöfn. Den ene omkom paa Vejen af Kulde, den anden vendte hjem til Kambstún i ødelagt Tilstand — fortæller Sagnet, saaledes som det blev mig berettet. Men det muntre Liv paa Kambstún fik en brat Ende, da Ulykken kom i 1575. Min Hjemmelsmand kendte — saa lidt som andre Folk paa Egnen — Aaret for denne Begivenhed. Man vidste kun, at Mandskabet paa 8 Baade (af 18) paa én Dag var druknede i Brændingen. Efter hans Mening var det ikke udelukkende Nordlænderer, som bemandede de 18 Baade: de havde nogle Sydsvejtere i deres Tjeneste. Blandt Baadejerne husker man endnu Navnene paa tre: Skarði, Teitur og Bjarni, hvilke ikke vendte tilbage til Nordlandet; men bosatte sig i Egnen paa tre Smaagaarde: Skarðahraun, Teitshraun og Bjarnahraun, hvilke nu alle er nedlagte. De laa paa nogle lave Klippeforhøjninger, som hæver sig over Sletten, Syd for Borgarhöfn og paa denne Gaards nuværende Jordtilliggende. Min Hjemmelsmand mente at vide, at de tre Mænd blev boende paa Sydlandet for at tage sig af Enkerne efter de Sydsvejtere, der var omkomne.

Medens Gaardene Teitshraun og Bjarnahraun nu ikke mere kan skelnes — skønt deres Beliggenhed paavises — var der i 1902, da jeg besøgte Egnen, fornylig paa Skarðahrauns Plads opblæst Tomterne af Beboelseshuset samt en stor Fold. Førstnævnte har ligget paa en i Ø.-V. løbende

Fjældhammer, syd for hvilken der findes en sumpet Lavning, og syd for den igen en Fjældhammer. Over Sumpen ses der at have været anbragt en Sti af Sten. Beboelseshusenes Vægge har været opførte af Sten og Jordtørv paa gammeldags Vis. De danner en Tomt paa en Snes Skridts Længde med den halve Bredde. Enkelte Knogler af Husdyr, en enkelt Spindesten af blød Stenart (Klebersten) samt et Stykke Jærn fandtes paa Tomten. Omtrent 300 Meter Ø. for Beboelseshusene var ligeledes opblæst en stor rund Fold, c. 12 m. i Tværmaal. Midt paa samme var i senere Tid bygget en anden Fold og to andre, ligeledes nyere, saas i Læ af en Klippevæg, tæt Nord derfor.

Traditionen holder bestemt paa, at de Nordlændinger, som drev Fiskeri fra Baadene ved Kambs-tún, hvert Aar kom tilbage hertil over Jöklen fra Nord. De steg ned fra samme inderst i Staðardalur (*g*), en lille Dal, som bag Borgarhöfn skyder sig ned mod Jöklen. Overfor Staðardalur knejser Fjældet Hálsatindur (905 m.), der med en Ryg er forbundet med det N.V. overfor liggende Miðfellseggi, som paa Gunnlaugssons Kort benævnes Birnudalstindur, hvilken, ifølge Kochs Udtalelser, er synlig Nord fra, selv langt ind paa Jöklen. Fra Staðardal udgaar iøvrigt den lille Birnudalur i Vest.

Vatna-Jökull sænker sig ned ad mod Staðardalur ved Hálsatinds Østside, og her siges Nordlændingernes Vej at have ligget. Ridestier førte i gamle Dage ind i Dalen i denne Retning, og paa Hálsatinds østlige Skraaning, tæt op under Tinden i et Fjældskred, var der ikke længe før mit Besøg i 1902 fundet en Hestesko. Opstigningen er vel meget brat her, saaledes som jeg iagttog det under Opstigningen til Miðfellseggi; men Heste kan endnu ledes frem ad denne Vej, som tidligere synes at have været bedre, eftersom Vatna-Jökull — her som flere andre Steder i Skaptafells Syssel — er skredet frem, hvorved Ned- og Opstigningen paa samme er bleven vanskeliggjort.

Jøkelpartiet N. for Birnudalstind blev i August Maaned 1903 berejst af Koch og 2 andre Danske samt en Islænder, idet de medførte Hest og Slæde.

Koch skrev herom til mig i 1906:

*Medens jeg af Strækningen Morsárdalur — Kverkfjöll i 1904 har berejst $\frac{1}{2}$ (c. 3 Mil), har jeg i 1903 af Vejen Snæfellsháls — Birnudalstindur [h—g] omtrent berejst $\frac{2}{3}$ (c. 4 Mil). For sidstnævnte Rutes Vedkommende er Vanskelighederne langt fra saa store som for den første. Selv i For-

sommeren vil man formentlig den Dag i Dag kunne passere over Jöklen her paa 1 Dag uden alt for stor Risiko. Ikke alene er Vejen saameget kortere, men man har ogsaa i de store Fjældknuder, som rager op over Jöklen Nord for Heinabergsfjöll udmærkede Direktionspunkter paa Halvvejen, som formindsker Faren for at forfejle Kursen. Endelig er Jöklen i den østlige Del betydelig lavere, næppe over 12—1300 Meter, medens man mellem Skaptafell og Kverkfjöll næppe undgaar Højder paa 1800—2000 Meter.*

Medens nogle Overleveringer holder paa, at Fiskernes Jøkelfærder foregik til Hest, er der andre, som udsiger, at de skete til Fods.

Efter gamle Folks Sigende fiskedes der i Sydvejen fra Slutningen af Februar til hen i Maj — den Periode (vertíð), da der ogsaa nu er bedst Fiskeri (af Torsk, Havkal og lidt Kuller) paa Sydlandet. I Februar Maaned er det som oftest stille Vejr med Frost, og selv i denne Periode vil det, menes der, være muligt at passere Jöklen fra Snæfellsháls til Staðardalur, navnlig paa Ski, som anvendes i visse Egne af Nordlandet. Opstigningen ved Snæfellsháls er f.T. let, hvorom jeg som anført overbeviste mig, da jeg i 1901 her red op paa Jöklen.

Da nu altsaa Nedstigningen i Staðardal ogsaa er mulig, ser jeg ikke noget til Hinder for, at Traditionen om Fiskernes Jøkelfærder har Sandsynligheden for sig, og dette saa meget mere som der ogsaa fra andre nærliggende Egne Syd for Vatna-Jökull haves Meddelelser om Fiskerfærder over Jöklens Østende eller langs dens Rand.

Arne Magnusson fortæller i sin Chorographia¹⁾, at der fra Hoffell indtil for omtrent 60 Aar siden (c. til omtrent 1640) havde været Vej over Fjældene til Fljótsdalsherred; man naaede efter en stiv Dagsrejse Fljótsdal. Paa hans Tid var dog Vejen spærret af Jøkler. Fra Lón skulde der ligeledes have været en Vej ned til Fljótsdal; ligeledes fra Alptafjord — men ingen af Vejene benyttedes længer paa Grund af Jøkler og Elve. Kålund gør opmærksom paa, at denne Beretning, hvor usandsynlig den end lyder, bekræftes ved, hvad der i Droplaugarsona Saga fortælles om to Mænd fra Fljótsdalen, Ingjald og Torkel, at de, da det gælder om hemmelig at forberede Afrejsen fra Landet for en Fredløs, om Vaaren drog den øvre Vej Syd over Jøklerne til Hornefjord, hvor der laa et Handelsskib, med hvis Fører Ingjald de traf den fornødne Aftale.

¹⁾ Jvf. Kålund: Island II. Side 273, Anm.

Der kan aabenbart ikke være Tvivl om, at man paa Island i gamle Dage, — da der ikke eksisterede nogen Kystfart, og da Kommunikationsforholdene overhovedet ikke var bleven forbedrede ved Anlæg af Veje, Broer o. s. v. i ganske

anden Grad end nu var vant til at færdes tværs gennem Landet — ogsaa over Lavamarker og Jøkler.

At Vatna-Jökull i denne Periode ikke helt sjældent er bleven brugt som Alfarvej, kan der næppe længere være Tvivl om.

Havebruget i Mexico.

Af

Julio Grandjean, Mexico.

Om Oprindelsen til de »svømmende« Urte- og Blomsterhaver, kaldet »chinampas«, i Xochimilco, som er Mexico's Amager, skal i det følgende gives en Oversigt.

Den 8058 □ Kilometer store Mexico Dal ligger 2566 m over Havfladen, omringet af en Cordillera, som hist og her naar en saa betydelig Højde (3951 m), at Solen i den koldeste Aarstid ikke magter at smelte Snetoppene.

I Midten af det 14. Aarhundrede var Mexico Dalen for en stor Del dækket af Indsøen, hvoraf Resten endnu eksisterer under Navnet »Texcoco Søen«, og de tørre Strækninger var beboede af Nomaede Indianerstammer.

Den hjemløse, forfulgte, nøgne og forsultede Stamme, hvis Medlemmer kaldes »los Mexica«, havde allerede strejft om paa de mange Smaaøer, som laa spredt over Texcoco Søen, da de omkring Aar 1325, i Trangen efter fast Bopæl, gennem Præsterne bad deres Afgud »Huitzilopochtli« anvise et Sted, hvor de kunde slaa sig ned. —

To af Præsterne begav sig ud mellem Øerne, og skilte fra Ledsagerne kom de til en lille Ø omringet af stærk grønt Vand, som syntes fuld af Smaragder. Midt paa Øen voksede en Kaktus. (Motiv til det mexicanske Vaaben).

Præsten Axolohua falder i Vandet, og de tror ham druknet, men Dagen efter kommer han tilbage og siger: »Vær ikke bange Mexicanere for hvad I saa; nede i Vandet traf jeg Jordguden »Tlaloc«, som bød mig Velkommen og bad mig fortælle Eder, at her er Stedet, hvor I skal bo, og Eders Efterkommere blive lykkelige«. —

Paa dette Bud blev »Tenoxtilan«, Grundlaget til Hovedstaden Mexico, bygget.

Gade i Xochimilco.

Byen voksede, idet større Arealer droges ind, og man byggede Kanaler derimellem til at forebygge Oversvømmelse, og til at sikre Afløb fra Byen. Indbyggerne blev imidlertid snart forvissede om Usikkerheden, idet ved en Oversvømmelse, hvis Vand naaede Træernes Blade, mange druknede, og tvang de Overlevende til i lange Tider at opholde sig i Kanoer og paa Flaader. —

I denne Nød søger Kejseren Moctezuma Raad hos Høvdingen fra Texcoco, en By som ligger paa den modsatte Bred af Søen, og som Sikkerhedsforanstaltning anvises Opførelsen af et Gærde bygget af Stammer og Sten. Arbejdet var uhyre, men inden ret lang Tid var det 16 Kilometer lange Gærde af Kampesten og Ler færdigt. Det havde, foruden en Mur foroven, et Værn af nedsatte Planker paa begge Sider.

Nu var Byen beskyttet mod Vandet fra Søen, men Føreren »Ahuizotl« vilde foruden Kildevandet fra Chapultepec have Drikkevand fra Coyoacan. Han lod bygge en Aquaeduct ind til Byen, men